

takvih izvora; zašto je odabran samo jedan primjer iz Istre (Pazin), a nekoliko iz Bosne i Hercegovine; zašto knjižica nije paginirana, što se pokazuje nespretnim za pregledavanje? Priređivači su trebali upozoriti i da početni stih "U sve vrime ..." (br. 30 i 31) sadrži čestu pogreška razumijevanja starinskog "se" kao "sve" umjesto "to". Vrijedni prilog, kad bi imao engleski prijevod, dobio bi na težini jer bi nas jednostavnije i s više općih podataka predstavio stranoj publici, a u vezi s time je i izbor literature mogao biti primjereniji.

Danas kada znanstveni članci u "klasičnim" časopisima sadrže priloge u obliku zvučnih isječaka ili cijelih zvučnih primjera (na naznačenoj internetskoj adresi), naše su produkcije nosača zvuka još uvijek nedostatne, premda i takve postaju konkurentne nosačima zvuka iste ili slične tematike no različite obradbe. Diskografska je produkcija rastuća i priređivači danas vide svoju priliku u brojnim umjetničkim i istraživačkim postupcima (npr. CD božićnih pjesama i kolendi iz Dalmacije u izvedbi Ansambla "Lado" – *Preveliku radost navišćujem Vama*). Isti ljudi sudjeluju i tu i tamo, svi na istom poslu. Takvim je naporima tradicija pučkih pobožnosti "Procesija za Križem" na otoku Hvaru ušla u razmatranje za izbor u zaštićenu kulturnu baštinu čovječanstva – kao tradicija, ali i kao glazbena produkcija koja već godinama prati ovaj tradicijski oblik iskazivanja pobožnosti. Mislim da takvi proizvodi moraju biti i lijepi i dopadljivi, kakav božićna kompaktna ploča Instituta za etnologiju i folkloristiku i Cantusa i jeste. Istodobno u takva izdanja moramo, koliko je moguće, uključiti i svoju znanstveničku budnost.

Gorana DOLINER

Music and Gender: Perspectives from the Mediterranean, ed. Tullia Magrini, The Chicago University Press, Chicago - London 2003., 371 str.

Naše bi vrijeme, kako je u svojem osvrtu na zbornik *Music and the Racial Imagination* (Radano-Bohlman, 2000) upozorio Kofi Agawu, vrlo lako moglo ponijeti predznak "glazba i...". Prostor iza veznika "i" u suvremenoj etnomuzikološkoj literaturi otvoren je čitavom spektru raznolikih tema kojima se uvijek iznova propituje fenomen glazbe. Sama činjenica da je svaka od tih tema – bilo da je riječ o poeziji, emocijama, društvu, identitetu, filmu, književnosti, politici, nasilju, rasi, etnicitetu, naciji, religiji, seksualnosti, ideologiji ili pak rodu – podjednako legitimna, snažan je poticaj raznovrsnim interpretacijama glazbe, glazbovanja i glazbenosti. Naslovi zbornika (etno)muzikoloških radova objavljenih u Hrvatskoj posljednjih desetak godina – *Glazba, ideje i društvo* (1993); *Music, Politics and War: Views from Croatia* (1998.); *Glazba, riječi i slike* (1999); *Glazba, folklor i kultura* (1999.) – pokazuju da svojevrsni trend "glazba i ..." nije zaobišao niti hrvatsku (etno)muzikologiju.

Okupivši radove četrnaestoro etnomuzikologa koji, "otkrivajući i naglašavajući bogatstvo raznolikih koncepata roda u mediteranskim kulturama propituju kako pojedine glazbene prakse sudjeluju u stvaranju, perpetuiranju i preoblikovanju ideja i uloga vezanih uz pitanja roda", zbornik *Music and Gender: Perspectives from the Mediterranean* urednice Tullie Magrini, objavljen 2003. godine u uglednoj seriji *Chicago Studies in Ethnomusicology*, prostor iza veznika u formuli "glazba i..." prepustio je rodu i Mediteranu.

Mediteran pritom nije shvaćen kao kulturalno homogena sredina, već kao iznimno kompleksan i kao takav s kulturalnog stajališta iznimno izazovan prostor bogat glazbenim sinkretizmima odnosno glazbenim fenomenima koji u sebi ujedinjuju elemente različitih kultura i nose sjećanja na susrete tih kultura na Mediteranu. S druge strane, ideja je urednice da ovim zbornikom diskurs o rodu, odmičući ga od tradicionalne binarne percepcije koja počiva na biološkom dualizmu muško-žensko, usmjeri ka promišljanju

roda kao konstrukta čije je nastajanje i mijenjanje, među ostalim, uvjetovano i specifičnim vremenom i prostorom.

Takvim promišljanjem roda u mediteranskim prostorima autori priloga polemiziraju s teorijama koje je potkraj pedesetih godina prošloga stoljeća iznjedrila oksfordska škola socijalne antropologije. John G. Peristiany, Julian Pitt-Rivers i ostali antropolozi oksfordske skupine potaknuli su diskusiju o Mediteranu kao prostoru koji onačuje niz zajedničkih osobina, čime je automatski stvorena pretpostavka o njegovoj kulturnoj homogenosti. Rezultat je njihovih istraživanja antologija *Honor and Shame: The Values of Mediterranean Society* (1966.). Ideja o spolom uvjetovanoj binarnoj opoziciji u kojoj je čast (*honor*) vezana uz muškarce, a sram (*shame*) uz žene, postala je svojevrsnim stalnim mjestom istraživanja mediteranskih kultura. U antropološkoj su literaturi o Mediteranu žene tako postale "nijemim, pasivnim i marginalnim figurama koje zatvorene u svoje domove i pokrivenne od glave do pete kako bi prikriale potencijalnu senzualnost svojih tijela bivaju lišenima bilo kakva aktivnog sudjelovanja ili uloge u javnom životu zajednice".

Održivost koncepta časti i srama u jednom segmentu svojega rada o vokalnim žanrovima Korzike (vezanom uz naricaljke) u pitanje dovodi Caroline Bithell. Naricaljke (*voceri*) su u glazbenoj praksi Korzike tradicionalno smatrane žanrom koji pripada isključivo ženama i u njihovoj je izvedbi u najvećoj mjeri do izražaja dolazila umješnost žena u tekstualnoj improvizaciji. Ta je sloboda improvizacije izvođačicama istodobno omogućavala i otvorenu kritiku. Pozivajući u svojim naricaljkama muške članove obitelji na osvetu, pjevačice su zapravo otvoreno iskazivale brigu o časti svoje obitelji i nerijetko sramu izvrgavale muškarce nespremne na obranu te časti. Medij koji je omogućavao takvo obrtanje rodnih uloga, bila je glazba. Glazba kao medij koji ženama daje moć odnosno glas u zajednici u kojoj su prividno nijeme, značajnu ulogu ima i u životu berberske zajednice marokanskog gorja Rif. U sasvim specifičnom kontekstu tradicionalnog vjenčanja, kojim se u svojem prilogu ovom zborniku bavi Terri Brint Joseph, mladim je neudanim djevojkama otvorena mogućnost da svojim pjesmama, brižljivo pripremanima upravo za te prigode, pred širokom publikom izraze svoje emocije, stavove ili obrane svoju čast. Tema je tih pjesama, u čijem oblikovanju nema gotovo nikakvih ograničenja, najčešće ljubav, odnosno iskazivanje simpatije ili antipatije potencijalnom bračnom partneru. U zajednici u kojoj je brak rezultat dogovora muških članova dviju obitelji, taj glazbeni žanr u pravom smislu riječi ženama daje "glas" – glas izražen pjesmom, glas koji je usmjeren prema zajednici, glas kojim žene nerijetko uspijevaju ostvariti svoje pravo na izbor.

Dodirna točka brojnih tekstova ovog zbornika je pitanje prisvajanja, pri čemu se prisvajanje prije svega odnosi na glazbeni i/ili plesni repertoar, no uz to i na "prisvajanje" načina odijevanja, ponašanja, impostacije glasa ili fizičkog prostora u kojem se izvedba odvija (barovi, pozornica, ceremonije). Tekstovi Joaquine Labajo o plesačicama *flamenco* koje u vlastitu interpretaciju tog plesnog žanra inkorporiraju muške plesne elemente, Caroline Bithell, koja interpretira višeslojno prisvajanje repertoara (u odnosu muško-žensko), na primjeru korzikanske *paghjelle* ili pak već hrvatskoj publici poznatog primjera žanra kosovskih roma *talava*, koji je tijekom vremena iz ženske domene putem posrednika (muškaraca navodnog homoseksualnog opredijeljenja) prešao u mušku domenu (Pettan), tek su neki od radova u ovom zborniku koji različito prilaze temi aproprijacije.

Ono što je, čini mi se, najvažniji doprinos ovog zbornika širem kontekstu bavljenja tematikom glazbe i roda, otvaranje je novih aspekata kojima se uvijek iznova obogaćuje interpretativni pristup toj tematici. Pored već uvriježenog propitivanja odnosa moći između muškaraca i žena, glazbenika i glazbenica, plesača i plesačica, ženske i muške publike u pojedinim glazbenim tradicijama, autori radova zbornika *Music and Gender: Perspectives from the Mediterranean* prepletanje glazbe i roda promatraju raznolikim

perspektivama poput generacijskog identiteta (Sugarman, Plastino); prožimanja zapadne popularne kulture i lokalnih glazbenih praksi (Sugarman); utjecaja globalizacije glazbene industrije i pojave *world music* žanra (Bithell, Virolle); perpetuiranja predrasuda i stereotipa (Silverman, Labajo); transformacija glazbenih i plesnih praksi prigodom izvođenja na sceni (Labajo, Stokes, Holst); prikupljanja i zapisivanja tradicijskog repertoara koje se odvija izvan institucionalnih okvira (Seroussi); pripadnosti određenom društvenom sloju (Kapchan); utjecaja religije (Bohlman, Seroussi, van Nieuwkerk); involviranja medija (van Nieuwkerk) ili pak utjecaja turizma, odnosno predstavljanja lokalnih izvedbenih praksi stranoj publici, na njihovo stereotipiziranje (Labajo).

Repetoar, njegova povezanost s rodom izvođača, specifične prigode za glazbovanje, izvodilačka praksa, stil pjevanja, tekstovi pjesama i njihove elaboracije, instrumentalna praksa, manje ili više rodno odijeljen kontekst izvedbe i mnogi drugi aspekti glazbenog otvaraju tako, kao što to i urednica ovog izdanja priželjkuje, prostor dubinske analize vrijednosti glazbenog izraza kao "rodom uvjetovane kulture". Umrežavanjem brojnih pogleda na pitanja odnosa glazbe i roda, od kojih su u ovom prikazu navedeni tek neki, zbornik *Music and Gender: Perspectives from the Mediterranean* pokazuje kako spektar metoda i pristupa istraživanjima u kojima rod slijedi veznik u formuli "glazba i..." ni u kojem slučaju nije potpuno iscrpljen.

Mojca PIŠKOR

Ursula Hemetek, Mosaik der Klänge, Musik der ethnischen und religiösen Minderheiten in Österreich, Böhlau Verlag, Wien - Köln - Weimar 2001., 577 str. (Schriften zur Volksmusik, Band 20)

Knjiga *Mozaik zvukovlja* posvećena je glazbi etničkih i religijskih manjina u Republici Austriji. Rezultat je više od dvadesetogodišnjeg istraživanja i proučavanja glazbene djelatnosti tih manjina u široko predstavljenom i iscrpno dokumentiranom kulturnopovijesnom i kulturnopolitičkom kontekstu.

Opširan sadržaj pozamašne knjige privlači svojom pažljivo razgrađenom strukturom, mnogim potpoglavljima i obećavajućim podnaslovima pojedinih manjih tematskih cjelina. Prvo poglavlje izlaže autoričine osobne poticajne razloge za istraživanje manjina i iznosi osnovne postavke toga rada. Manjine su skupine ljudi koji su zbog svoje etničke, religijske ili društvene pripadnosti diskriminirani. Autorica polazi od rezultata etnomuzikologije i znanosti o manjinama i migracijama. Iz potpoglavlja "Metodika rada" izdvajam za terenska istraživanja neophodno potrebne izravne dobre međuljudske odnose između kazivača i istraživača te snimanje i onih razgovora s kazivačima koji samo naizgled nisu vezani uz prikupljanje gradiva, a mogu vrlo dobro poslužiti za višekratna provjeravanja istraživačevih gledišta.

Drugo poglavlje počinje kritičkim povijesnim pregledom austrijskih izvora o manjinama, što je ujedno i svojevrstan pregled austrijske etnomuzikološke djelatnosti u 19. i 20. stoljeću. Autorica posebno upozorava na arhivsku građu dviju bečkih ustanova. Prva je Österreichisches Volksliedwerk, tako nazvana 1946., kad je obnovljen projekt iz godine 1904. "Das Volkslied in Österreich". Druga je Phonogrammarchiv Austrijske akademije znanosti, osnovan godine 1899. Prva čuva u prvome redu notne zapise napjeva, druga tonske (zvukovne) zapise na nosačima zvuka.

Kad je riječ o istraživanjima hrvatske i slovenske manjine u Austriji, njima nakon Prvoga svjetskog rata, a još više nakon 1945. godine, prilaze istraživači iz matičnih zemalja tih manjina, ali i stručnjaci te izvođači glazbe koji su pripadnici navedenih manjina.